
Hana Hříbková

Od pochybování k popírání holocaustu – mystifikace druhé a třetí generace; meze svobody

V nedávné době se média začala opět zajímat o tzv. popírače holocaustu. O koho se jedná a co je jejich cílem? Bylo by mylné domnívat se, že se jedná o nepřičetné blázny, jejichž výroky a „vědecké práce“ zůstávají bez odezvy. Na konci 20. století bylo dokonce otevřeno několik „výzkumných“ pracovišť, za všechny jmenujme alespoň Institut pro historickou revizi, který působí po celém světě.

Je tedy „fenomén popírání“ otázkou přelomu tisíciletí? Nikoliv. Ohlédneme-li se ještě dále, do padesátých let, uvědomíme si, že dějiny popírání a „vytěšňování“ holocaustu je možné datovat již od válečných dob. Jistě není nutné zabývat se podrobným popisem a rozborem jednotlivých prací a výroků tzv. popíračů, které jsou všeobecně poměrně dobře známé. Záměrem této práce je spíše zvážit meze a limity svobodného vyjadřování a limity pamětníků a generačního přenosu vzpomínek, které s popíráním souvisí.

Vzhledem k tomu je nutné si na počátku všech úvah uvědomit, že známí „historici“ (uvedeno v uvozovkách, neboť pravými historiky v pravém smyslu slova skutečně nejsou) Ernst Züdel a David Irving nejsou první a jediní popírači, ač jsou v současnosti pravděpodobně nejznámější, zejména díky médiím. O problematičnosti přenosu informací, medializaci nepravdivých výroků, které se tak stávají pro běžného posluchače pravdou, bude ještě dále zmínka. Nyní tedy jen pro úplnost uvedme, že v doslovném pojetí „popíračství“ je nutno brát v úvahu, že mezi první kroky, zárodky popírání holocaustu můžeme v širším slova smyslu jistě zařadit i výroky běžných občanů, ale i výroky nejvyšších státních a církevních institucí, které se distancovaly od „konečného řešení“ a nedůvěřovaly očitým svědkům, kteří je v průběhu válečných let podrobně informovali o probíhající genocidě.

Mezi již historiky i filozofy běžně zmiňovanou další fází můžeme zařadit následující poválečnou etapu popírání, vycházející zejména z nedůvěry v rozsáhlost genocidy a u Němců také ze snahy o obranu vlastního národa, který se dostal nejen svými válečnými

výboji pod psychický tlak ostatních národů. Vzhledem k dalšímu politickému poválečnému vývoji je jistě poměrně zajímavou otázkou, jak se k této situaci stavěl těsně po válce tehdejší Sovětský svaz. Je patrné, že tato země zvolila taktiku vítězného národa, který vnímal poražený národ jako celek a válečné utrpení stavěl nad utrpení židů. Přesněji řečeno, židovské oběti byly pojímány jako součást celkových válečných ztrát, padlým válečným hrdinou bylo paradoxně jak nemluvně zabitě v Osvětimi, tak voják padlý na frontě, bez rozlišení. Stejně tak jako nebyla přiznána existence sovětských táborů, neměl být na Východě holocaust vnímán jako otázka etnické čistky.¹ Tento fakt – odlišný přístup Východu a Západu k holocaustu, se později projevil jako důležitý mezník pro vývoj otázky „popírání“ (viz dále).

V současné době je obecně nejznámější již v úvodu zmíněná fáze popíračství, opírající se o tzv. „historický“ přístup. Stejně jako se mnoho jedinců stále pozastavuje² nad faktem, že kulturně vysoce vyspělý národ se byl schopen až na výjimky bez skrupulí zapojit do „konečného řešení židovské otázky“, dochází i zde, v otázce „popíračství“, k obdobnému efektu. Předpokládáme-li, zjednodušeně řečeno, že u německého národa byla hlavní motivací aktivní účasti a spoluúčasti na zločinech krize státu a vidina blízkého zlepšení situace, v otázce novodobého „popíračství“ lze tuto stěžejní funkci přičíst médiím. Neuvěřitelný boom médií, která zaplavila celý svět, poměrně dobře nahrává právě negativním idejím, které na společnost působí. Stejně jako se mnoho politologů zabývá otázkou prezentace „terorismu“ v médiích, stejná otázka vyvstává při medializaci výroků „popíračů“ holocaustu. Také „popírači“ holocaustu „vytvořili nové strategie jak přenášet svá poselství.“³ Tyto strategie jsou přímo navázány na média. Robert Eaglestone nazývá tyto moderní popírače „pseudohistoriky“, s čímž nelze než souhlasit. Podrobná odůvodnění, proč nelze tyto jedince za historiky považovat, lze nalézt v knize *Postmodernismus a popírání holocaustu*. Přístupy *popíračů* se pak detailně zabývá ve svém díle Deborah Lipstadtová. Jakým způsobem se *popírači* do

¹ Blíže se touto otázkou zabýval např. A. Besancon ve své práci *Nemoc století* nebo viz také publikace *Můj děda nebyl nácek*.

² V této souvislosti je potřeba připomenout spor intelektuálů o to, zda je holocaust anomálií v dějinách či logickým vyústěním modernity. Blíže viz např. T. Adorno v knize *Minima moralia*.

³ Eaglestone, R.: *Postmodernismus a popírání holocaustu*. Praha: Triton 2005, s. 15.

médií dostávají? Proč je jim věnován vysílací čas (pokud si ho tedy nekoupí, jak je známo z jednoho případu)? Uveďme alespoň jeden příklad za všechny:

Jeden zastánce popírání holocaustu ve své knize tvrdí, že Osa měla jako tajnou zbraň v záloze létající talíře. V telefonním rozhovoru s Frankem Mielem, který psal článek o popírání holocaustu pro magazín Skeptic, tento zastánce prohlásil, že to prostě byla lest:

„Pochopil jsem, že Severoameričané nemají zájem o to, aby je někdo vzdělával. Chtějí, aby je někdo bavil. Kniha byla určena pro pobavení. S obrázkem Vůdce na obálce knihy a s létajícími talíři, které přilétaly z Antarktidy, byla jistá šance, že se kniha dostane do rozhlasu a televizních talk-show. Asi patnáct minut z hodinového programu jsem hovořil o tom ezoterickém materiálu. Pak ... přišla moje šance mluvit o tom, o čem jsem chtěl mluvit já sám.“

„Praštěný“ název mu umožnil vysílat svůj antisemitský výklad popírání holocaustu v televizní síti s tichou podporou televizních organizací, které by jinak „typičtějšímu“ zastánci popírání holocaustu z přední linie pravděpodobně vysílací čas nebyly poskytly.

Tento druh předstírání je jen menšinový v porovnání s opravdovou hrozbou, kterou Lipstadvová analyzuje. Upozorňuje, že v posledních letech se zastánci popírání holocaustu snaží, aby jejich práce vypadala a zněla jako práce profesionálních historiků, kteří se účastní intelektuálních debat.⁴

Média jsou v současném světě tou nejmocnější zbraní. Obyčejný, řadový člověk vnímá, co je mu jejich prostřednictvím předáváno, přebírá informace často nekriticky, a co hůře, přenos médií je masovou záležitostí. Média, aby získala pozornost, touží po senzaci, neboť právě šokující zprávy jsou diváky nejvíce sledovány. Jak tedy proti spojení *popíračů* s médii zakročit, jak přerušit tento zvláštní cyklus – poptávka po senzaci a nabídka? Vodítkem by mohl být přístup právě již zmíněné H. Lipstadvové. Ukázka zároveň přesně vystihuje přístup médií k této problematice:

⁴ Eaglestone, R.: Postmodernismus a popírání holocaustu. Praha: Triton 2005, s. 15-16.

Producentka mi nechtěla věřit. Vůbec nemohla pochopit, že jsem odmítla příležitost vystoupit v její mezinárodní televizní show: „Ale vy o tom píšete knihu. Byla by to pro vás výtečná publicita.“ Neustále jsem jí vysvětlovala, že se nezúčastním rozhovoru s někým, kdo popírá holocaust. Existence holocaustu je mimo jakoukoliv diskusi... Nikdy bych se neukázala v jejich společnosti... Dodalo by jim to na legitimitě a na velikosti, což si vůbec nezaslouží... Když se mě naposled pokusila přesvědčit, zeptala se mne: „Já s nimi samozřejmě nesouhlasím, ale nemyslíte si, že by naši diváci měli slyšet i druhou stranu?“

Podstatné je, že co se týče existence holocaustu, neexistuje žádná smysluplná diskuse, ať už v jakémkoliv slova smyslu, ani žádná „druhá strana“. Rozumní a odpovědní lidé tuto debatu nepotřebují hlavně proto, že o holocaustu existuje „nepřeberné množství důkazů“. (...) Samozřejmě, že se vedou rozhovory o holocaustu (...) ale neexistuje spor o jeho existenci.⁵

Nyní zaměříme pozornost na zcela opačný pól vlivu na jedince. *Popírači*, jejichž myšlenky nám zprostředkovávají média, by jistě nebyli tak úspěšní, kdyby nedocházelo k navázání kontaktu i z druhého pólu, než jsou masmédia. Jak se k holocaustu staví rodina budující základ jedinceva myšlení a jednání? Může i zde docházet k záměrnému popírání holocaustu či k vytěsnění vzpomínky „zevnitř“, z oblasti rodinného kruhu? Tento způsob přístupu byl nedávno publikován v souvislosti s běžným životem německých rodin.

O způsobech vyrovnání se s minulostí u židovského etnika bylo napsáno mnoho knih a studií. Je poměrně dobře zmapováno, jakým způsobem se ke své minulosti židé přeživší holocaust postavili, tj. někteří předávají své zkušenosti dál, jiní se naopak snaží na prožité utrpení zapomenout – oba póly vesměs jistě také souvisí s dobovou situací v té které zemi – zda byl jedinec přijímán jako ten, který selhal a nebránil svou rodinu, svou vlast; nebo jako hrdina, který přežil nesmírné utrpení, situaci, do které se nedostal

---

⁵ Eaglestone, R.: Postmodernismu a popírání holocaustu. Praha: Triton 2005, s. 17. Nebo také viz H. Lipstadtová: Popírání holocaustu.

vlastní vinou, ani vlastním přičiněním.⁶ Několik vědeckých týmů se také věnovalo z různých hledisek otázce potomků těchto přeživších, za všechny jmenujme alespoň nejznámější knihu Děti holocaustu Helen Epsteinové.

Poměrně málo studií je však věnováno „obrácené straně barikády“, Němcům. Z útlého spisu Otázka viny Karla Jasperse si lze udělat základní obrázek o situaci těsně poválečné. Rozčilení, odmítání viny, spoluviny, přijetí spoluviny – tím vším německý národ, stejně jako řada dalších národů, procházel. Otázka viny německého národa byla rozebírána i řadou dalších myslitelů jiných národností. Nedílnou součástí se v průběhu poválečných desetiletí staly také dokumenty, spisy, ale i válečná korespondence a výpovědi mnoha svědků, které zcela zásadně změnily náhled řady států na „nevědomost obyčejných Němců“. Toto vše nám však neumožňuje skutečný náhled do mysli německého obyvatelstva. Bylo možné se pouze dohadovat – mlčí tento národ o své vině a spoluvině? Kryje bývalé nejvyšší hlavy nacistů? Využívá válečné kořisti a peněz získaných z práce nuceně nasazených k rozvoji své poválečné budoucnosti? Tají rodinní příslušníci z generace na generaci nacistickou minulost své rodiny či informace o své vině a spolupráci s nacisty?⁷

Až v poměrně nedávné době, v roce 2002, se na pultech německých knihkupectví objevila kniha „Můj děda nebyl nácek“, v níž jsou publikovány výsledky nejnovějších výzkumů. Během nich bylo zjištěno, že obraz kolektivní paměti a obraz rodinné paměti zcela vytěsňuje možnost, že by v německé rodině byl některý z příbuzných nacistou. Výzkum jasně dokazuje, že v kolektivní paměti bude pro budoucnost zachována informace o průběhu celé druhé světové války, děti jsou mj. ve školách podrobně informovány o příčinách, průběhu a důsledcích „konečného řešení“, ale zároveň bude v rodinách tradována představa tzv. „hrdinů všedního odporu“. „Generace dětí a vnuků v německých rodinách vykazují silnou tendenci stylizovat své rodiče a prarodiče do

⁶ Nedílnou součástí vlivů vnějších je tedy přístup samotného jedince k prožitému, tj. vnímá-li se jako ten, který přežil, aby podal svědectví. Blíže viz např. P. Lévi: Potopení a zachránění. Zároveň je potřeba zmínit, že přístup společnosti k přeživším i přeživších k sobě samým se obvykle v průběhu doby měnil, tj. nedošlo ke stagnaci na jednom z mezních zmíněných pólů.

⁷ Myšleno řadoví Němci, nikoliv rodiny nacistů po válce odsouzených za válečné zločiny; odsouzena byla jen úzká skupina nacistů, jejich rodinným příslušníkům proto byla věnována poměrně značná pozornost a jejich přístup k holocaustu i válečný a poválečný život je poměrně dobře zdokumentován v řadě odborných publikací, popř. v autobiografiích a záznamech rozhovorů. (Např. D. Bar-On: Legacy of silence.)

hrdinů, ačkoli se rodiče i prarodiče hrdinům těchto vyprávěných příběhů sami zdaleka nepřibližují. Dalším ústředním prvkem tradované historie „Třetí říše“ je přesvědčení, že Němci byli oběťmi – oběťmi války, znásilňování, válečného zajetí, bídy a nouze.“⁸ V důsledku čehož dochází ke „změně rámce“: „kompozicí minulých scén z narativních a vizuálních částí příběhů, které jsou známé z dokumentů o pronásledování a vyhlazování židovské populace.“⁹

Jak k tomuto jevu dochází? Stejně jako u známých *popíračů*, jejichž kontroverzní výroky se objevují v médiích a kteří se pokouší pod zástěrkou skutečné vědecké diskuse zpochybnit obecně známá historická fakta, dochází i při „popírání zevnitř“, v rodinách, k dezinterpretaci minulosti. Ovšem zajímavé je, že obvykle nikoliv záměrným přetvářením či lživým podáním událostí pamětníky. Důvod je pravděpodobně čistě psychologický – pro většinu jedinců je rodina jistotou, na kterou se může spolehnout. Představa potomků o vlastních příbuzných bývá obvykle přirozeně kladná. Pro současné generace Němců je nepředstavitelné, že by zrovna jejich milovaný dědeček nebo babička byli členy nacistické strany, natožpak přímými účastníky vražd a násilností. (Zcela spontánně se v této souvislosti nabízí paralela Čechů a jejich „komunistické“ minulosti, kde přístup v rodinách je zřejmě vesměs obdobný.)

Za všechny příklady uvedme alespoň dva:

Jedenadevadesátiletá Elli Krugová zdůrazňuje, zrovna tak jako její pětadesátiletý syn Bernd Hoffmann, jak v individuálním interview, tak i rodinném rozhovoru, že do konce války nevěděla, co to jsou koncentrační tábory. Později však procházeli bývalí vězni tábora Bergen-Belsen její vesnicí a paní Krugová byla nucena okupační mocí poskytnout jim nocleh, což se jí zjevně nelíbilo. (...)

„Tehdy jsem Židy, eh, a Rusy, to jsem vždycky koukala, abych je nechytla. Byli docela nechutní, ne. A pak jsem se postavila dole na ulici, před bránu, a když řekli „nocleh!“ „Né,“ řekla jsem, „už je vše plné!“ (...) Všechno je obsazeno Rusy, můžete jít dál!“ (...)

⁸ Kolektiv autorů: *Můj děda nebyl nácek*. Praha: Argo 2010, s. 15.

⁹ *Ibidem*, s. 16.

Syn /paní Krugové, Bernd/ také vypravuje, že se před koncem války o lágrech nic nevědělo. Vypráví ale příběh, který zná od své zesnulé manželky. Pracovala na jednom statku v blízkosti Bergen-Belsenu a slyšela tam, že statkářka ukřývala vězně z lágru. Tuto osobu označuje Bernd Hoffmann jako „babičku“. Bernd Hoffman: „Rok byla jeho žena v Belsenu na selském dvoře, ne. Tam jsou hned vedle, ne. Babička tam nějaký schovávala a pak seděli v dřevěném křesle, a oni, chodili kolem dokola, schovaní všude, ne: „Tady se musí někdo schovávat.““ Pak by babičku zastřelili. Když na to postavila vařící hrnec, tedy s vařícími bramborami, ne, na dřevěnou bednu, že ji ne, že ji nedostali.“

Šestadvacitiletá vnučka Sylvia Hoffmanová nyní vypráví svou verzi o tom, co dělala její vlastní babička: „A pak ještě někdy taky vyprávěla příběh, který mi pak připadal nějak zajímavý, ehm, že ehm, naše vesnice tehdy ležela na této cestě do Bergen-Belsenu a ehm, že jednou někde někoho ukřývala, který prostě uprchl z nějakého transportu a ehm, kterého schovala docela zajímavým způsobem v nějaké bedně s obilím nějak se stébly, a tak koukal ven, opravdu velmi dobře schován. A inu pak přišli lidé a hledali ho u ní na dvoře a ona tehdy opravdu mlčela, a to mi připadá, že je malý skutek, který jí ale přičítám totálně k dobru, tak.“

(...) cizí babička je se svou krabicí takřka přejata a seno se stává dramatickým prvkem představy, jak vlastní babička přelstila pronásledovatele. Tím vnučka načrtává vlastní obraz o své dobré babičce, který nebyl obsažen ani v jejím vyprávění, ani ve vyprávění jejího syna. (...) Zcela v protikladu k tomu, co je zjevné ve vyprávění s osvobozenými vězni koncentračního tábora, jimž paní Krugová odepřela ubytování, stylizuje vnučka svou babičku do osoby ochotné vždy pomoci, odvážné a angažované, kde mohla, a v případě nutnosti schovávala „Židy“.¹⁰

Ukázka druhá:

Tina Kunzová (nar. 1980): „... a proto snad dědeček ukřýval ty dva Židy, jak říkala předtím maminka.“

---

¹⁰ Ibidem, s. 50-51.

V individuálním interview s otcem Tiny Kunzové je tato epizoda vyprávěna následujícím způsobem: „Že tam zrovna projížděl i vlak s vězni a že se i na dvoře na krátkou dobu zdržovali lidé, ehm, ehm, kteří právě nějak nevěděli, kam by měli jít, eh, což ale bylo ovšem stále spojené s velkým nebezpečím.“

Vyprávění pamětnice Margarethe Rossové (nar. 1919) je následující: „A co bych Vám měla říct. V noci u nás doma někdo zaklepal, a tu jsou dvě ženy z koncentračního tábora / pak už snad bylo, že bylo, že válka byla skoro u konce. ... A ty klepaly. U mé matky. Moje matka je vzala dovnitř, a pak jim, ne / dala jim nejprve, myslím, hrnek mléka, a taky je nechala v domě.“

Nejenže nešlo o „dědečka“, ale o prababičku Tiny Kunzeové – příběh o „snad ukrytých dvou Židech“ se odehrál ke konci války. Jednalo se o propuštěné osoby, jimž prababička nabídla pomoc. Scénář, který se v pohledu vnučky vyznačoval odvážným aktem „ukrývání“ a v pohledu jejího otce „velkým nebezpečím“, se zde, ve vyličení Margarethe Rossové, odhaluje jako poskytnutí pomoci v situaci, která už neskýtala žádná nebezpečí.¹¹

Oba příklady rozhovorů jasně ukazují, jakým způsobem dochází k přetváření historie v rámci generačního přenosu. Je zcela zřejmé, jak dojdou generace vnuků k přesvědčení, že nacisté jsou hodni odsouzení, ovšem byli to „ti druzí“, nikoliv členové jejich rodiny.

K podobnému přetváření a utváření minulosti dochází v rozhovorech s pamětníky poměrně často. Jak mj. zmiňují autoři výše uvedené publikace, důvodem není jen přirozená snaha potomků heroizovat své blízké, ale roli hrají i již zmíněná média, zejména filmy, dokumenty a hrané dokumenty, které se po desetiletí vplétají do myslí pamětníků a stávají se tak nedílnou součástí jejich představ a vzpomínek na minulost. Jedná se o zcela přirozený, neúmyslný proces, který však nelze zastavit. Z českých pamětníků holokaustu lze uvést příklad Fredyho Hirsche, který spáchal sebevraždu před odchodem do osvětivských plynových komor, mezi pamětníky se však dlouho

¹¹ Ibidem, s. 54-55.

tradovalo, že doprovázel do plynu české děti, o které se celou dobu v rodinném táboře v Osvětimi, a předtím i v Terezíně, staral. I zde dochází k „pozitivní heroizaci“ osoby, která byla pro všechny zúčastněné v jejich životě klíčová. Jeho příběh se stal legendou, která žije v myslích pamětníků dodnes.

V této souvislosti je třeba zmínit ještě jednu mez, se kterou je nutné u vzpomínek pamětníků počítat. Určité zkreslení přináší do výpovědí snaha „nekompromitovat“ či přímo „neuvádět v rozpaky“ ty, kteří jsou stále naživu. V negativním případě se může také jednat o strach či obavy z případné pomsty jedince, kterého se vzpomínka týká. Někteří pamětníci tak své vzpomínky na určité události zveřejňují až po smrti osoby, které se vzpomínka týká, nebo až na sklonku svého života, popř. je „zamlčí“ při rozhovorech, ale zaznamenají je do deníků, které jejich rodina nalezne až po jejich smrti. (Publikace deníků a otázka jejich autentičnosti je ovšem další rozsáhlou oblastí, které by bylo vhodné věnovat prostor pro samostatnou studii.) Pravdivost výpovědí je tak ovlivněna vnějšími i vnitřními faktory a je nutné s ní zacházet jako s do jisté míry relativní. Je jistě pravdou, že některé zážitky jsou v jisté fázi nesdělitelné. Historici však se subjektivitou autentických výpovědí automaticky počítají. I přes tyto nedostatky je právě autentické subjektivní vylíčení událostí pro dějiny cenným pramenem. Značný význam má proto snaha řady současných institucí uchovat záznamy výpovědí či rozhovorů v digitální kvalitě pro budoucí generace. Za všechny vzpomeňme alespoň český projekt Paměť národa či projekt Židovského muzea v Praze, které shromažďuje v rámci oddělení pro dějiny Šoa záznam rozhovorů s pamětníky holocaustu.

Výše uvedené příklady vedou nutně k zamyšlení a k jistým rozpakům, jakou formou a do jaké míry lze pracovat se vzpomínkami a autentickým svědectvím přeživších. Je patrné, že stejně jako svoboda slova má a musí mít do určité míry v dané souvislosti nutně své meze, tak také naopak i autentická svědectví jsou z výše uvedených důvodů zcela zřetelně omezená – nejen pamětí. A je nasnadě, vrátíme-li se na začátek, že nechvalně proslulí „moderní popírači“ se právě těchto nejasností a nesrovnalostí ve výpovědích přeživších rádi chytají. Historikům tedy nezbyvá než vést svobodu slova v mezích naznačených Lipstadtovou, tj. nenechat se vmanipulovat do planých diskusí, a

v oblasti svědectví doprovázet výpovědi a autentické záznamy o holocaustu případným usměrňujícím a vysvětlujícím komentářem, a to takovým, aby příjemci z řad laické veřejnosti nebyli zmateni a dezorientováni drobnými nesrovnalostmi v celku, který je podstatnější než ony úmyslně či neúmyslně nepravdivé detaily. Toto se zdá být cestou, jak s dobovými prameny i při výše uvedených mezích pracovat a nevzdávat se možnosti přiblížit holocaust veřejnosti právě tím způsobem, který je jí nejbližší – vyprávěním svědků. Na otázku, jakým způsobem pracovat s rodinami, které si přetváří historii k obrazu svému, však momentálně nenacházím žádnou odpověď.

Nyní se ještě alespoň krátce vraťme ke zmíněnému pojmu svoboda slova a s tím spojené tezi, že svoboda slova a svoboda projevu má a musí mít do určité míry své meze. J. S. Mill ve své knize *O svobodě* uvádí následující: *Kdyby veškeré lidstvo bylo jednoho mínění a pouze jediný by se odchyloval, nemělo by lidstvo k tomu většího práva uložit mu mlčení, nežli on celému lidstvu, měl-li by k tomu potřebné moci.*¹² Je-li názor daného jednotlivce správný a ostatní ho nevyslechnou, *okrádají se o příležitost vyměnit omyl za pravdu; je-li nesprávným, přicházejí, což jest stejně cenné, o hlubší porozumění a živější pojetí, jež plyne ze sporu pravdy s omylem. Potlačování mínění je zlem, i když jsme si jisti, že mínění je nesprávné.*¹³ A dále Mill doplňuje: *Ať jest kdo jakkoliv pevně přesvědčen nejen o nepravdivosti, nýbrž o zákazných následcích, a nejen zákazných, nýbrž dokonce o nemravnosti a bezbožnosti jistého mínění, jakmile na základě tohoto svého úsudku brání tomuto mínění obhajovati se, osobuje si neomylnost, i když má souhlas všeho lidu nebo celé doby na své straně.*¹⁴ Mill tímto vyslovuje obavu z možného opakování omylů, kterých se lidé v minulosti dopustili (smrt Sokrata, Ježíše a dalších)¹⁵. Podle Milla řadu pravd pochopíme pouze *na základě osobní zkušenosti. Ale i o těchto pravdách platí, že lidé by mnohem větší část jejich pochopili a živě si uchovali, kdyby častěji slyšeli důvody pro i proti pravdám těm od těch, kdož jim rozumějí.*¹⁶ Zároveň Mill doplňuje, že *s vývojem lidstva vzrůstá počet nauk, o kterých*

¹² Mill, J. S.: *O svobodě* I. a II. Praha: Unie 1913, s. 29.

¹³ *Ibidem*, s. 30.

¹⁴ *Ibidem*, s. 41.

¹⁵ *Ibidem*, s. 30.

¹⁶ *Ibidem*, s. 74.

*nepochybujeme.*¹⁷ (Kdy se daná pravda ve vývoji lidstva stane „naukou, o které nepochybujeme,“ kde je mez, kdy už není potřeba o dané pravdě pochybovat, napadat ji, diskutovat o ní, však Mill neuvádí.)

K osobám, které se dostávají do sporu s přijatými názory, vyslovuje následující: *Odpůrci ti bývají pravidelně neenergičtější a mají velkou schopnost vynutiti pozornost, třeba nelibě prokazovanou zlomku pravdy, který prohlašují za pravdu celou.*¹⁸ ... *Jsou-li takové osoby, které potírají¹⁹ přijaté názory nebo které chtěly by tak činiti, kdyby jim to dovolil zákon a panující veřejné mínění, poděkujme jim za to a vyslechněme je ochotně; sobě však gratulujeme, že kdosi z vlastního popudu činí za nás něco, co bychom sami musili činiti bez něho s mnohem větším úsilím, záleží-li nám trochu na jistotě a živé energii našeho přesvědčení.*²⁰ Pomocí konfrontace si podle Milla lidé tříbí vlastní názor na dané konfliktní téma. Není-li pravda popírána, bude existovat v myslích lidí jen jako „*předsudek s malým porozuměním a citem pro rozumné jeho důvody.*“²¹

Anglický filozof J. S. Mill je jedním z nejznámějších zastánců plné svobody projevu; věřil, že člověk nemá být nijak omezován ve vyhledávání, přijímání či předávání informací. Obdobný přístup ke svobodě slova zastávají i další myslitelé a stejný přístup je také vlastní v principu všem zákonům, normám a deklarácím, týkajícím se lidských práv, v demokratických zemích i médiím.

Kde je tedy pověstný háček? Jak již bylo uvedeno, s rozvojem moderní společnosti došlo také k rozvoji rychlého a masového přenosu různých informací. V této souvislosti proto vyvstala také klíčová otázka vhodnosti masového šíření některých informací.

Mill nemohl ve svých úvahách zohlednit možnost diskusí na téma existence holokaustu či jiných témat za hranicí etiky, týkajících se rasové nesnášenlivosti či xenofobně

---

¹⁷ Ibidem, s. 75.

¹⁸ Ibidem, s. 80.

¹⁹ Ohledně svobody obecně Mill vychází z přesvědčení, že máme právo omezovat svobodu jen z důvodu vlastní ochrany a k použití násilí lze přikročit pouze v případě, chceme-li odvrátit zlo od jiných. Zároveň poškozuje-li někdo zájmy jiných, je to důvodem k potrestání zákonem, a pokud zákon nelze bez nebezpečí použít, pak se má přikročit k všeobecnému odsouzení. (Ibidem, s. 20.)

²⁰ Ibidem, s. 78.

²¹ Ibidem, s. 91.

zaměřených, neboť zemřel již roku 1873. Mill tvrdí, že *vystoupí-li lidé s míněním, které odporuje zdánlivému jednohlasnému souhlasu světa, tu jest vždy pravděpodobno, i když svět má pravdu, že jinak smýšlející řeknou něco, co stojí za slyšení, a že svět něco ztratí, budou-li mlčeti.*²² Aplikujeme-li však jeho slova na námi nastolené téma, dostáváme se nutně k otázce, zda: Je ve slovech „popíračů“ něco, co stojí za slyšení? Zda je možné umožnit všem vyjadřovat se bez omezení kdekoliv, kdykoliv a na jakékoliv téma, byť by obsahovalo zrnko pravdy obalené hromadou lží?²³ Zda by byl svět v některých případech skutečně ochuzen? V obecném slova smyslu je svoboda slova bezesporu nutným průvodcem demokracie. Má být ale svoboda slova absolutní? A pokud ne, kde jsou ony pověstné hranice? Tyto otázky se staly v průběhu poválečných let a v průběhu následujících desetiletí otázkami široce diskutovanými a stále ještě na ně nebyla nalezena v řadě zemí jednoznačná odpověď.

Souvisí toto tápání ohledně svobody slova a projevu ve 20. a 21. století²⁴ s konkrétní historií jednotlivých zemí? Je důvodem nerozhodnosti v otázce, zda vymezit hranice a jaké, strach z návratu k cenzuře a ovládnutí médií i lidských životů státem? Nebo se jedná o nedůvěru ve schopnosti státních systémů – obavu z možnosti zneužití nesprávně připravených či nedostatečných právních předpisů? Je jisté, že dnes, více než dvacet let po pádu jednoho totalitního režimu, více než šedesát let od pádu totalitního režimu druhého, je v Evropě i Americe obecně stále hluboce zakořeněna představa nutnosti absolutní svobody slova, svobody, která byla v řadě zemí v minulosti tvrdě potlačována. Zdá se, že jakékoliv potlačování svobody slova je dodnes všeobecně spojováno s jasným politickým signálem jisté nesvobody dané země. Málokdo si v naší republice, ale i v jiných zemích, např. USA, při otázce „jak vnímáte omezení svobody slova“ vybaví pozitivní výsledek takového jednání (zamezení prezentace extremistické skupiny apod.). Svoboda slova je niterně a prvotně vnímána jako základní potřeba pro svobodný život člověka. Např. je neustále diskutována otázka svobody projevu v Číně, na

²² Ibidem, s. 82–83.

²³ Lipstadvová se k tomuto vyjadřuje následovně: *Názor se musí zakládat na faktu. Ze svobody mínění je fraška, není-li zaručena informovanost o faktech a zpochybňují-li se fakty samy.* (Lipstadvová, D. E.: Popírání holokaustu. Praha: Paseka 2006, s. 14.)

²⁴ Tato práce se zaměřuje na otázku svobody slova v moderní společnosti, ovšem otázka svobody slova samozřejmě sahá až do období antické kultury (viz např. již uvedený Sokrates).

Ukrajíně a v dalších zemích – s tím, že dokud nebude v těchto zemích zaručena svoboda slova a projevu v médiích i na veřejnosti, lidé nebudou zcela svobodní. V evropských rodinách stále zůstávají v kolektivní paměti stopy po desetiletích nesvobody, vzpomínky na boj proti režimům, za znovuzískání práva na svobodné myšlení, jednání, projev. V některých zemích tento boj stále ještě probíhá. Doba nesvobody, nemožnosti svobodného vyjadřování, je v našich myslích s bývalými totalitními režimy stále niterně spojena.

Jak však se zmíněnou svobodou slova a projevu v postkomunistických zemích i jinde naložit v souvislosti s citlivým tématem dotýkajícím se holokaustu? Omezení absolutní svobody slova se záhy po válce projevilo jako nutnost, a to zejména v souvislosti s tímto tématem. Vzniká tak paradox, kdy poté, co byla svoboda slova do právních norem vřazena, musela být absolutnost svobody určitým způsobem omezena.

Jak již bylo zmíněno, z právního hlediska existují mezinárodní i evropské právní normy, úmluvy a deklaráce, které právo na svobodu slova obsahují; Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1948, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, Africká charta lidských práv a práv národů (1981) a řada dalších.

Právě tato jednoznačnost, vřazení svobody slova do řady právních dokumentů, však způsobuje v souvislosti s tématem holokaustu, ale i s řadou dalších citlivých témat, konfliktní situace. V této souvislosti i nově nastolená otázka etiky diskuse o určitých citlivých tématech či o lživých informacích, např. o popírání holokaustu, vedla každý stát nově k opětovnému zamyšlení a ke snaze změnit a upravit v určité míře meze svobody ve svých stanovách a zákonech.²⁵ Nové zákony však vyvolaly vlnu nevole u zastánců plné svobody slova.

Je třeba si také uvědomit, že svoboda projevu každého jedince je také obecně limitována „vnějšími“ faktory – je limitována zemí, ve které se pohybuje, dobou, ve které žije, okolím, které ho obklopuje. Nedílnou součástí je také penzum znalostí a zkušeností, ze kterých jeho myšlení vychází. Uvedeme-li konkrétní příklad, jinak bude o možnosti

²⁵ V některých zemích byl v průběhu uplynulých desetiletí uzákoněn trest za popírání holokaustu (Česká republika, Belgie, Francie, Polsko, Izrael a další.).

svobodného projevu v zemi hovořit politik, jinak novinář a zcela jinak příslušník menšiny dané země či zástupce extremistického hnutí, jinak osoba žijící v demokratické zemi, jinak ta, která žije v zemi s jiným druhem systému státního zřízení.

Všeobecně tak lze říci, že svoboda slova, projevu, není nikdy v žádné zemi absolutní, ač je tak často vnímána. (V demokratických zemích není výjimkou, naopak bývá zcela běžné vyjádření: „Já si mohu říkat, co budu chtít. Já jsem ve svobodném státě. Mám právo na svůj vlastní názor.“)

V této souvislosti je ovšem třeba zdůraznit, že vřazení úprav právních norem, zákonů do demokratického právního systému země, omezení svobody slova, se i po letech neustále střetává s nepochopením a odmítáním ze strany veřejnosti či některých zemí. Příčinou nejsou pouze již zmíněné důvody, ale překvapivě také přibývají další negativní konotace v souvislosti s nově řešenými konflikty vzniklými v průběhu nových válečných konfliktů. Jedním z příkladů těchto nových souvislostí je nedávno vzniklý střet mezi Francií²⁶ a Tureckem, ke kterému došlo při přípravě schválení francouzského zákona o popírání genocidy. Protestující byli v tu chvíli vedeni osobními důvody, vlastní historií národa, svého etnika. V takovém případě je velmi složité probíhající konflikt vyřešit, neboť emocionální úroveň protestujících jedinců se neshoduje se schopností objektivního nahlédnutí situace.

Je zcela očividné, že nedojde-li k jasné úpravě právního systému ve všech zemích, k omezení svobody slova v souvislosti s extremismem, genocidou a jinými konfliktními tématy, ale zejména ke změně nastavení myšlení v samotné společnosti, je téměř nemožné, aby konflikty vznikající v souvislosti se stanovováním hranic svobody slova a projevu, ale i svobody jako takové, na něž pak dále logicky navazují konflikty sociální a rasové, nevznikaly. Jako příklad můžeme v této souvislosti uvést nejen vzdálené USA a jeho problém ghett, ale můžeme také bez okolku zapátrat i v českých vodách a zmínit neustále rasově motivované útoky směřované vůči romské menšině. Tyto konflikty neustále propukají a zůstávají stále nedořešené. Právě tato menšina se v posledních dvou desetiletích stává cílem extremistů, kteří se ve svých antisemitských, xenofobních

---

²⁶ Nelze nezmínit, že Francie měla ve své zemi problém i s přijetím zákona proti homofobii v roce 2005.

projevech, stávají stále rafinovanější a organizovanější, úspěšně se vyhýbají právním postihům.

S tímto příkladem se přímo nabízí následující: Jak je možné, že v otázce holocaustu či extremistických názorů zůstáváme s jasným a striktním rozhodnutím právně a často u řady jedinců napříč věkovými skupinami v rozpacích? Co vede jedince k neschopnosti zřetelně, jasně pohlédnout na možné nově bující nebezpečí extremismu, historicky podložené? Co vede jedince k neschopnosti odmítnout zcela jasné signály nelidskosti a diskriminace? Proč jsou všeobecně přijímány jako přijatelný omluvný důvod čistě psychologicky běžné osobní antipatie vzniklé na základě vlastních zkušeností, které jedinec zobecní na celou určitou skupinu? Jak dosáhnout přetržení řetězce vzájemných antipatií a nenávisti předávaných neustále z generace na generaci? Z jakého důvodu nejsou někteří jedinci schopni nahlédnout vlastní přístup a myšlení jako neodpovídající demokratickým zásadám, jako rasistické? Jak je možné, že se stále předávají z generace na generaci klišé typu „Žid je na peníze. Rom nechce pracovat. Černošské gangy jsou věčné. Jednotlivá náboženství si nejsou rovna...“ a řada dalších?

Na tyto otázky jistě není možné nalézt odpověď u vládních stolů, je nemožné řešit vůbec jakékoliv konflikty bez přímého vhledu do konkrétní situace, často do toho kterého případu. V otázce rasových konfliktů a menšin není snadné narušené emocionální vztahy, ať již týkající se obyvatelstva ve Francii, USA či u nás, snadno a jednoduše změnit, vzájemné pře urovnat. Změna je nutná „zevnitř“, v rodinách, ve společnosti. Ovšem dobrou cestou jistě je otevřít na toto téma veřejnou diskusi a nenechat se strhnout názory extremistů, kteří se pod rouškou pomoci snaží vnést do osobních, často místních a rodinných konfliktů otázku odlišnosti ras, popř. otázku méněcennosti a nepřizpůsobivosti určitých ras. Správné rozpoznání těchto tendencí extremistů, tak známé z těsně předválečných období, jejich vyloučení z demonstrací a odmítnutí jejich pomoci při řešení lokálních problémů, odmítnutí běžnými občany, je zejména v naší republice jistě tou správnou cestou k možnosti otevření dalších, demokratických cest k řešení konfliktů tohoto typu.

Nyní se ale vraťme ještě alespoň krátce k otázce holocaustu, neboť jak již bylo zmíněno, zcela specifickou se stává otázka svobody slova v oblasti diskusí o holocaustu

a s ním spojenými historicky podloženými fakty. Omezení svobody slova v souvislosti s holocaustem a s tím přidruženým tématem extremismu, s výroky extremistických skupin, ale i v souvislosti se symbolikou nacistického režimu je otázkou velmi citlivou, ať již z právního či morálního hlediska. Z hlediska morálního, zejména v souvislosti s přeživšími holocaust a jejich potomky, ale i v souvislosti s obecně nastolenými principy morálky, je jediným možným řešením tvrdě sankcionovat jakékoliv projevy extremismu a vše v této souvislosti s ním spojené, byť za cenu určitého omezení svobody každého z nás. Bohužel, jak již bylo zmíněno, jak se zdá, z hlediska právního je jakékoliv přijetí omezení absolutní svobody projevu náročné, vřazení příslušných právních předpisů proto probíhalo po válce mnoho let a stále se zdá být řešení této otázky v mnoha zemích zcela nedokonalé. Vzpomeňme, kolik komplikací provázela a stále ještě provází snaha domoci se zákazu demonstrací či pochodů extremistů, jak náročné je zatknout jakéhokoliv účastníka extremistické akce, postihnout osobu veřejně projevující své rasistické názory.²⁷

Bezesporu samostatnou kapitolou jsou v otázce omezení svobody slova média, která ovlivňují myšlení a vnímání milionů lidí na celém světě. Stejně jako z již uvedených důvodů obecně neexistuje absolutní svoboda slova, neexistuje ani úplná svoboda slova v médiích. Média jsou omezena právními normami a předpisy dané země. Ani v současné „demokratické Evropě“ není možné psát zcela o čemkoliv a vysílat cokoliv. Média jsou omezena nejen normami, ale vedena též etickým novinářským kodexem a neméně kodexem „vedení“ toho kterého média. V každé zemi tak dochází k určité, ať už v pozitivním či negativním slova smyslu, víceméně cenzuře.

Se svobodou slova v médiích též souvisí v první části této práce již nastíněný fakt, že méně divácky zajímavá, ač důležitá témata nemusí být přijata do „drahého“ vysílacího času, stejně tak jako do omezené sloupcové úpravy novin. To znamená, že zdánlivě svobodný projev každého jedince prochází nejen určitou autocenzurou, tj. vnitřním

---

²⁷ Není to však jistě problém pouze současných právních norem a zákonů. Z hlediska historického se nabízí paralela, byť v otázce viny a zločinu nikoliv na stejné úrovni, se snahami usvědčit bývalé nacisty či kolaboranty ze spáchaných zločinů – i v těchto případech často zůstávala justice se svými zákony, a s nutností prokázat daný čin dle určitých právních norem, často bezmocná.

rozhodnutím co chci a co nechci svým jménem zveřejnit²⁸, ale také vnějším omezením z hlediska „zajímavosti“ ze strany médií. Nad možností absolutní svobody slova v oblasti médií, a to v jakékoliv zemi, se tedy s ohledem na uvedené nelze než pousmát. V obecném slova smyslu tedy plná svoboda slova víceméně neexistuje a ani existovat nikdy nebude. Tyto všeobecné limity svobody slova jsou v současnosti obecně platné, nebývají však běžně vnímány jako problém, který by bylo potřeba prodiskutovat či nějak napravit.

Palčivým problémem však v současné době zůstává prezentace v médiích již nastíněných kontroverzních témat, u nichž se společnost není schopna dohodnout, co je a co už není za hranicí etiky (hranice se navíc nejen jedinec od jedince, ale také stát od státu a rok od roku liší). K veškerým již uvedeným obecným limitům, které média omezují (majitel média, zaměření média, země, ve které médium působí, etika média), se tak přidružují nekončící spory a dohady typu „Je / není správné, aby se vysílalo / psalo...“. Kdo je v tomto směru určujícím elementem? Obecně se hovoří o tzv. etice médií. Ovšem to, co je často lidmi všeobecně považováno „za přesahující etickou hranici“, může a často bývá médií vnímáno jako zajímavost nejvyšší priority, kterou je potřeba prezentovat bez váhání a bez doprovodného vysvětlení veřejnosti. Právě v těchto chvílích, kdy dochází k rozporu mezi obecně vnímanou hranicí, dělicí etické a neetické, a hranicí stanovenou médií, dochází ke sporům. V souvislosti s popíráním holocaustu automaticky vyplouvá na povrch již zmíněný spor, zda prezentovat či neprezentovat „názory popíračů holocaustu“. Jak lze tento spor vyřešit bylo naznačeno již v první části práce: po vzoru Lipstadvé, která je zastáncem omezení svobody projevu v určitém směru, jednoduše odmítnutím. Stejně jako by bylo nesmyslné dávat prostor „vědcům“, který by tvrdil, že Měsíc je ze syru a Země je placatá. Zde není sporu o tom, jak by se měla média zachovat. (Přesto média prostor popíračům dávají.)

Ovšem existují ještě další a další principiálně obdobné oblasti, zlomové historické události, momenty, které jsou diskutabilní: Je etické v rámci svobody projevu fotit dítě umírající hlady, na které se dívá sup? Je etické prezentovat fotografie žen jdoucích do

---

²⁸ Svou roli mohou, obecně řečeno, zejména u kontroverzních témat, sehrát i negativní konotace ve smyslu: obava z výsměchu okolí, obava ze zveřejnění informace, která by ublížila mým blízkým, obava z odplaty aj.

plynových komor? Je etické využít svobody volby a vybrat jako hlavu církve bývalého člena hitlerjugend, tj. rozhodnout za nemalou skupinu věřících lidí, která se v této otázce nemůže svobodně rozhodnout? Je přijatelné, aby potomek vládnoucí královny oblékl nacistickou uniformu, byť by se jednalo o karnevalový kostým? Je přijatelné, aby půjčovny nabízely takové předměty? Je etické odpustit a zapomenout či dokonce tolerovat extremistické názory? Je etické kupovat zboží od podniku, který si vybudoval jméno a získal nemalé finanční prostředky díky službě nacismu? Je etické ponechat volnost propagaci extremistických názorů? Myšleno shromáždění, pochody, demonstrace? Jak je možné, že na jednu stranu jsou přijímána určitá omezení, určité „normy“, co prezentovat a neprezentovat veřejně, např. dětskou pornografii, a na straně druhé zůstává stále téměř bez omezení propagace extremistických názorů v médiích i mimo ně? Není demokracie v těchto případech až příliš demokratická? Slovo svoboda projevu se v tu chvíli mění na tíživé dilema – do jisté míry je možné svobodně volit, co učiníme, svobodně prezentovat, co chceme, ale je otázkou, kde jsou v tu chvíli meze etiky. Zda to, co svobodně činíme, není společností vnímáno jako překročení „hranice“, zda je vhodné pokoušet se tyto „hranice“ posouvat (historicky běžný fakt; např. diskutovaná prezentace snímků z Osvětlení) a zda není klíčem a řešením stanovení „hranic“ nejprve u sebe samých, abychom mohli plně reflektovat meze, „hranice“ ostatních.

Zajdeme-li v úvahách ještě dále, odhlédneme-li od stanovování mezí a hranic osobních, dostaneme se až k nejobecnější otázce, otázce tisku a tiskovin: Je vhodné, aby nakladatelé vytiskli jakoukoliv knihu, ač by obsahovala zřetelně extremistické názory či byť jen částečně popírala některá fakta týkající se druhé světové války, resp. konkrétně holocaustu?²⁹ Je přijatelné svobodně šířit tímto způsobem jakékoliv názory, byť

---

²⁹ Ovšem např. přístup společnosti Amazon, která se do jisté míry pokouší určité typy tiskovin eliminovat, ovšem vede na druhé straně k jistému snížení komfortu čtenářů určitých zemí – např. pro Českou republiku zatím neexistuje tým, který by české knihy četl, proto nejsou na Amazonu české knihy dostupné. Tímto omezujícím faktem se začali čeští čtenáři zabývat právě ve chvíli, kdy Amazon přišel na český trh s elektronickými čtečkami Kindle, ke kterým ovšem Amazon nabídl knihy pouze ve vybraných světových jazycích. Odmítnutí publikovat určité knihy či články na internetu tak může nechtěně vést až k určitému omezení cílových uživatelů. Zároveň naopak z důvodu nedostatku těch, kteří by články četli, zůstává řada internetových stránek stále pozadu za nevhodnými příspěvateli. (Některé články, příspěvky, videa, fotografie, nevhodné webové stránky jsou mazány či blokovány až s určitou časovou prodlevou.) Navíc se přímo nabízí otázka zneužitelnosti cenzury, která již byla dříve nastíněna.

extremistické? Je přijatelné, aby byly na akademické půdě otištěny články popírající holocaust?³⁰ Kam až sahá svoboda slova v takovémto případě? Smíme svobodně vyjádřený extremistický názor svobodně přijímat, svobodně šířit dál? Odpověď z hlediska morálního zní pro Evropany – nepřijatelné. (Jak na tyto otázky ovšem nahlíží Amerika se svým neochvějným přístupem k absolutní svobodě slova je otázka na další diskusi.³¹) Morální hledisko však v praxi nebylo či stále ještě není v některých zemích vnímáno jako důvod pro změnu v zákonech, každá země se tak s touto otázkou vyrovnává dle svých představ o mezích svobody.

A s tím nutně přichází další logická otázka, která nás v závěru této práce dovede opět k tzv. „popíračům holocaustu“, jejichž snahy a možnosti jsou právě se svobodou slova niterně spojeny. Toto zamyšlení nad popíráním holocaustu, extremismem a hranicemi svobody slova nelze tedy než zakončit dalšími otázkami a jistým komplexním zamyšlením nad naší budoucností:

Nyní, šedesát let po válce, již mizí povědomí o válečných událostech, stejně tak o holocaustu.³² Je nutné zvážit, k čemu by mohlo dojít, až se holocaust stane jen „epizodou v dějinách“, až nebude jediný pamětník. Je třeba si uvědomit,³³ že nepravdivý článek či kniha, nad kterými většina nyní jen mávne rukou jako nad hloupostí, nesmyslem, lží, mohou být v budoucnu brány jako otázka k diskusi, jako něco hodno

---

³⁰ *Ve jménu svobodného zkoumání nesmíme ... podlehnout pošetilému názoru, že každá myšlenka je stejně právoplatná a hodnotná. Přestože akademická půda musí zůstat místem, kde je možno svobodně a aktivně zkoumat myšlenky, v první řadě musí být místem, kde se rozlišuje mezi myšlenkami, jež mají trvalou kvalitu, a těmi, které nemají žádnou.* (Lipstadtova, D. E.: Popírání holocaustu. Praha: Paseka 2006, s. 14.)

³¹ Více viz Lipstadtova, D. E.: Popírání holocaustu. Praha: Paseka 2006. Z hlediska právního viz Jäger, P., Molek, P.: Svoboda projevu. Praha: Auditorium 2007.

³² *Byli bychom raději, kdyby popírači měli pravdu. V každém – včetně těch, kdo přežili – je navíc něco, co holocaustu zkrátka nemůže uvěřit. ... Jelikož holocaust sám překračuje veškerou představivost, lze předpokládat, že popírači najdou dobrosrdečné, avšak nevzdělané lidi, kteří podlehnou této mentální setrvačnosti.* (Lipstadtova, D. E.: Popírání holocaustu. Praha: Paseka 2006, s. 15.)

³³ *Zapomenout je ďábelská lest, jak se ocitnout znovu tam, kde už jsme jednou byli.* (A. Lustig in Cinger, F.: Český osud. Praha: Daranus 2011, s. 19.)

zamyšlení a „revize“. Během výzkumů v roce 1993, jak D. Lipstadvová uvádí ve své knize *Popírání holocaustu*³⁴, byla odhalena hluboká neznalost obyvatel USA v oblasti tématu holocaustu, připomínající lhostejný přístup „Pokud se to netýká mne nebo mé rodiny, není to moje věc.“ Pokud se nám nepodaří překonat tuto lhostejnost a zároveň vymezit lépe meze svobody projevu, pak budoucí generace těžko odliší knihu „popírače holocaustu“, v současné době hodnocenou jako snůška nesmyslů, od knihy skutečně podložené historickými fakty³⁵. Jak změnit v tomto ohledu lidské myšlení, přístup k dané problematice? Nabízí se nám jediná možnost, jak již bylo naznačeno v první části této práce: shromažďovat historická fakta, připravovat historické dokumenty, psát odborné články a knihy, které budou stále uvádět pravdivě informace o všech historických událostech, předávat fakta a informace dalším generacím. Zároveň je třeba striktně odmítnout diskusi s veškerými popírači holocaustu a všemi příznivci extremistických skupin, a to na jakékoliv úrovni. Dojde tak k rovnováze mezi všemi hodnotami a právy, která současná moderní společnost nabízí, neboť svoboda slova nemůže být ostatním hodnotám a právům nadřazena.

³⁴ Lipstadvová, D. E.: *Popírání holocaustu*. Praha: Paseka 2006, s. 9–11.

³⁵ *Útoky na historii a poznání jsou s to dramaticky změnit způsob, jímž se všeobecně uznávaná pravda předává z generace na generaci. Klima, které vytvářejí, není v konečném důsledku o nic méně důležité než konkrétní pravda, již napadají. ... Je to klima, které přeje dekonstruktivistické historii v její nejhorší podobě. Žádný fakt, žádná událost a žádný aspekt historie nemá pevný význam nebo smysl. Každou pravdu je možno převyprávět. Každý fakt je možno předělat. Neexistuje konečně platná historická realita. Popírání holocaustu je součástí tohoto fenoménu. Není útokem na historii jedné konkrétní skupiny. Přestože může napadat historii vyvraždění Židů, ve svém jádru představuje hrozbu pro všechny, kdo věří, že poznání a paměť patří k základním kamenům naší civilizace.* Lipstadvová, D. E.: *Popírání holocaustu*. Praha: Paseka 2006, s. 43–44.

Seznam použité literatury:

- Améry, J.: Bez viny a bez trestu. Praha: Mladá fronta 1999.
- Adorno, T. W.: Schéma masové kultury. Praha: Oikoymenh 2009.
- Barša, P.: Paměť a genocida. Praha: Argo 2011.
- Besancon, A.: Nemoc století. Praha: Tiskárny MV 2000.
- Cingler, F.: Český osud. Praha: Daranus 2011
- Eaglestone, R.: Postmodernismu a popírání holocaustu. Praha: Triton 2005.
- Epsteinová, H.: Děti holocaustu. Praha: Volvox Globator 1994.
- Hilberg, R.: Pachatelé, oběti, diváci. Praha: Argo 2002.
- Jaspers, K.: Otázka viny. Praha: Mladá fronta 1991.
- Jäger, P., Molek, P.: Svoboda projevu. Praha: Auditorium 2007.
- Kolektiv autorů: Můj děda nebyl nácek. Praha: Argo 2010.
- Levi, P.: Potopení a záchránění. Praha: Mladá fronta 1993.
- Lang, B.: Heideggerovo mlčení. Praha: Prostor 1998.
- Lanzmann, C.: Shoah. New York: Pantheon Books 1985.
- Lipstadtová, D. E.: Popírání holocaustu. Praha: Paseka 2006.
- Ondřichová, L.: Příběh Fredyho Hirsche. Praha: Sefer 2001.